

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis, Et Breviarii Romani.

In quibus origo cuiusque Ritus, causae historicae, vel mysticae, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, obligatio, & exquisitus vsus, additis opportune Decretis omnibus S. Rituum Congreg. quàm breuissimè explicantur.

Gavanti, Bartolommeo

Venetiis, 1647

De Pr[a]eparatione Sacerdotis celebraturi. 1.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9500

COMMENTARIA IN RVBRICAS MISSALIS ROMANI.

PARS SECVNDA.

Ritus seruandus in celebratione Missæ.

ALTERA pars Rubricarum generalium in duo capita diuiditur, quorum alterum ea complectitur, quæ ad integram & accuratâ Missæ celebrationem

spectant, nempe Ritus, & Cæremonias: alterum ea cõtinet, quæ scitu sunt necessaria, ne malè celebratio fiat, videlicet Defectus occurrentes; quibus & adhibentur remedia. Sufficiens ergo huius partis est diuisio, vt rite semper, & male nunquam celebretur.

De præparatione Sacerdotis celebraturi. I.

SAcerdos celebraturus Missam, præuia Confessione sacramentali, quando opus est, & saltem **b** Matutino cum Laudibus absoluto, orationi aliquantulum vacet, & **c** Orationes inferius positas pro temporis opportunitate dicat. Deinde accedit ad locum in Sacristia, vel alibi præparatum, ubi paramenta, aliæque ad celebrationem necessaria habentur: **d** accipit Missale, perquirat Missam, perlegit, & signacula ordinat ad ea, quæ dicturus est. Postea **e** lauat manus, dicens Orationem inferius positam. Deinde **f** præparat Calicem (qui debet esse vel aureus, vel argenteus, aut saltem habere cypam argenteam intus inauratam, & simul **g** cum Patena itidem inaurata, **h** ab Episcopo consecratus:) super eius os **i** ponit purificatorium mundum, & super illud Patenam **l** cum Hostia integra, quam leuiter extergit, si opus est, **a** fragmentis, & eam tegit **m** parua palla lineæ, tum **n** velo serico: super velo ponit **o** bursam coloris paramentorum, intus habentem **p** Corporale plicatum, quod ex lino tantum esse debet, nec serico, vel auro in medio intextum, sed totum album, & ab Episcopo, vel alio habente facultatem **q** simul cum palla, benedictum.

a Sacerdos. Ita dictus est quasi sacerdans, vel sacra dos, id est, ipsamet sanctitas, vel sacer dux, vel sacra docens. nam docere debet verbo, ducere exemplo, sanctus esse, & sacra alijs dare, vt sancti fiant.

De Confessione Sacramentali dicemus infra, eum de defectibus anime. Hoc

loco monebo tantum, ne Sacerdos indutus Sacerdotalibus indumentis confiteatur, sed antequam ea vestiat. hoc enim magis decet, quod & notauit *Didacus Murilius in scala spirit. part. 1. libr. 3. c. 13.*

b Matutino cum Laudibus. Missam ante Matutinum ne præsumamus dicere, aperte

aperte his ipsis verbis vetuit Innoc. IV. ad Episc. Tuscul. can. 11. Recenset Barbosa de potest. episc. part. 2. alleg. 24. nu. 15. auctores viginti, quos ipse sequitur, negantes, esse peccatum mortale, celebrare Missam ante Matutinum; & ibidem numerat alios decem & nouem, quibus addi debet Francol. de tempore Hor. can. cap. 42. affirmantes esse peccatum mortale; inter quos duo sancti numerantur, S. Antoninus, & S. Raymundus. excusat autem iusta causa, Sylu. V. Missa 1. q. 6. quid facies pie lector in reâ dubia, in qua totidem sūt hinc inde auctores, pro affirmatiua Sanctiores; præterea vero duo summi Põtifices Innoc. IV. & Pius V. qui collocauit hunc inter defectus grauiores tit. 10. de defectibus numer. 1. inter eos defectus, qui de Comuni DD. sententia non accidunt sine culpa mortali de suo genere? ego certe tutiorem, quæ in Rubrica est, sequor libentius sententiam.

c Orationes inferius positas. Scilicet Antiphonam; *Ne reminiscaris*; quæ in duplicibus duplicatur; & pariter ante eas Missas, quæ ritu duplici celebrantur, hoc est, cum vnica Oratione; siue sit votiua pro re graui, siue pro defunctis (quanquã pro defunctis omitti possunt Antiphona, & Psalmi, vt dicemus infra) & tempore Paschali additur, *Allel.* Psalmos quinque habes cum Orationibus: *Quam dilecta tabernacula*, &c. de quibus mentio est apud Microlog. c. 1. §. 23. vt interius, inquit, & exterius Sacerdos summo Sacerdoti placere valeat. addit, Innoc. III. libr. 1. c. 47. vt quicquid immundum quinque sensuum transgressione commisit Sacerdos, quinque Psalmorum oratione detergat. quædam enim continentur in ipsis, quæ recte cõueniunt celebraturis Missam, vt legenti patet. eosdem hoc loco instituit Cælestin. I. ex Durand. lib. 4. cap. 2. Microlog. vnã tantũ Orationem pro peccatis nouit. Innoc. III. plures, quæ, innuit, manifeste pertinet ad impetrandam cordis, & corporis munditiã, & munimen. ex quo cõiunctio de iisdem Orationibus eum loqui, quæ apud nos sunt in vsu numero sunt septem iuxta numerũ petitionum Orationis Do-

minicę, ad septiformem gratiam Spiritus sancti obtinendam. Has ego legi in Missali M. S. Vaticano ante 300. annos scripto, vol. 4743. Oratio: *Conscientias*, est Ambrosiana, ex Pamelio: in Sabbato Domin. 5. Aduen. Ambrosiano more. Septem autem versus præcedentes respõdent iisdem septem Orationibus. * Cum autem habeatur in titulo & Rubrica: *Pro temporis opportunitate*: inde patet, nullum esse peccatum, si celebraturus eas omittat: & communius omittatur ij Psalmi à Sacerdotibus.

d Accipit Missale. Nec sine libro Missa celebranda est; aliàs grauius peccatur. Nauar. cap. 25. num. 85. *Ar.* libr. 10. cap. 29. quæst. 4. Neque aliud Missale, nisi Pij Quinti, adhiberi potest à Romanis, ex eiusdem Pij Bulla. * Conuestitur Missale ab accuratioribus proprio integumento coloris Missę conuenientis, tum ad decorem, tum ad reuerentiam in eo contetorũ. quod autem hoc loco iubetur, vt perlegatur Missa, siue prælegatur, eo fine dicitur, vt, si mutanda sit oratio, maxime secreta, quæ sit eadem cum alia, puta, commemorationis, & Festi, opportune mutationi sit prouisum; & præterea ne accedat error in prolatione verborum cum scandalo auditorum.

e Lauat manus. Vt spiritualiter mundet actus Innoc. III. libr. 1. cap. 49. & propter reuerentiam tanti Sacramenti, Durand. supra cap. 3.

f Præparat Calicem. Calix à voce græca, *Kylix*, ex Macrobi. lib. quinto. Saturn. cap. 2. ab aqua calida dictus, vt aiunt Varro libr. 4. latin. lin. & Festus libr. 3. quam vino mixtam habebant veteres in delitijs vt Persius docet. * vel ab alia voce Græca, *χαλον*, quæ lignum significat. Isid. libro 20. orig. cap. 5. nam ex ligno, ait, fiebant calices. Porro in Calice argenteo consecrasset dicitur Christus à Baronio, ex Beda Anno 34. num. 63. vereor tamen ne Calix hic, in quo, vt narrat idem Beda. seruatur spongia potus aceti ministra, & habet duas ansas hinc inde, adhibitus fuerit potius ad potandum Christum felle & aceto, quam ad vltimam cœnam.

Valentia venerantur Calicem lapideum alium preciosum ex Apatha, quam vocat; quo dicunt usum fuisse Christum in vltima Cœna: *Lege Carthagenam de Euchar. homil. 26. αγαθόν* latine bonum: & quid bonum eius nisi vinum huius Calicis germinans Virgines? *Zachar. 9.* inde mos inoleuit, quod nō in alio vase, quam in Calice sanguis consecratur, ex *Paschasio de Sanguine & Corpore Domini in cap. 20.* Vasculum dixerunt Patres *Concil. Tribur. cap. 18.* Vas mysticum *Synnesius Constit. 2.* Poculum *Clemens lib. 8. Constit. c. 15.* Poculum Sanctum *Nazian. orat. 25.*

Lineos autem adhibere Calices Apostoli, *Honor. in Gemma libr. 1. cap. 89.* deinde vitrei decreti sunt à Zephyrino, apud *Damasum in eius vita:* & Calicem vitreum fractum à Sancto Donato *Aretino restitutum habes in libro 1. Dial. S. Greg. cap. 7.* Sed & tunc temporis argentei erant in usu apud aliquos, ut notat *Baron. in notis Martyrol. 7. Augusti,* ex *Aug. epist. 165.* Urbanus argenteos, & aureos instituit; de consecr. *dist. 1. cap. vasa,* ex *Concil. Triburienſi capit. 18.* non ex ære, neque auricalcho fiant, ne ergo generetur, neque vomitus prouocetur; potius est flammis ead. *dist. cap. ut Calix,* ex *Conc. Rhemenſi cap. 6.*

Octo angulis formabantur, ex *Prudentio apud. Bulengerum libro 2. capit. 20.* imaginibus etiam decorabantur, quos effigiatos historia Pastoris, & ouis docet *Tertull. de pudicit. capit. 7. & 10.* & Imaginatos Calices ideo appellat *S. Remigius* in suo testamento, quid idē inscripsit in Calice proprium nomen, citra vanitatem, apud *Sur. tom. 1.* Calicem vero gemmatum misit *Epiph. Constantinop. ad Hoimisdam.* vnde etiam in *Ord. Rom.* Paratoria dantur, id est, capsæ ad Calices recondendos. Solebat (quod doleo) dicere *S. Bonif. Martyr,* & *Episc. Ultraieſtensis:* quondam aurei Sacerdotes utebantur ligneis Calicibus; nunc lignei Sacerdotes aureis Calicibus *Vualaf. Strabo cap. 24. & in cap. vasa.*

Cum patena. Patena, seu patina: vox tamen prima est frequentior. *Discus in*

Liturgia S. Iacobi appellatur. à patendo est dicta, *Amal. lib. 3. cap. 27.* vel quia patula est *Vualaf. cap. 24.* vel quia dispersis patentibusque oris sit, *Isid. libr. 20. Orig. cap. 4.* Patenæ vero eiusdem fuere materiæ cum Calicibus. Forma earundem nunc multo minor, quam antiquarum. nam erant apud *Damasum in vita S. Siluest. ponderis quindecim,* vel triginta librarum, cum multi in Missa communicarēt, Patena adhibita tunc tēporis pro Pixide.

Ab Episcopo Consecratus. Habetur consecratio hæc in *Ordine Romano.* & durat consecratio, donec frangatur, vel intus de nouo auro liniatur *Suar. disp. 81. sec. 7.* iccirco Calix, & Patena vocantur vasa sacra à *Sixto de cons. dist. 1. capit. in Sancta,* & vngi calicem expresse iussit *Siluester,* ex *Innocen. III. in ep. decret.* Hinc fit, quod non omnibus licet hæc vasa tangere. non licuit Subdiaconis ante *Conc. Laodicenum,* ubi *cap. 21.* iisdem interdicitur eorum cōtactus. fuit concessus in *Braccar. 1. cap. 28.* inferioribus autem alijs negatus in *Conc. Rom. 2. capit. 9.* nisi mappula adhibita, iuxta *Ordinem Ro.* An vero sub mortali? negat *Bonac. disp. 4. quest. vlt. pun. 9. nu. 20.*

Quid, si Sacerdos bona fide adhibeat Calicem non consecratum? an egeat cōsecratione? Negat *Diana tract. 14. de celebr. Missarum resol. 69.*

Ponit purificatorium. Neque nomen Purificatorij, neque rem apud antiquos de ritibus scriptores inueni. *Durand. lib. 4. cap. 55.* perfusionem digitorum appellat, purificationem; & inde Purificatorium ad extergendum digitos perfusos, & Calicem, dictum esse patet. *Burchard.* vocat Purificatorium.

Quærent: An sit benedicendum? negat *Suar. 3. part. disp. 81. sec. 8. Quarto;* nec in Ritualibus inuenitur benedictio propria, sicuti neq; *Veli,* neque *Bursæ Corporalis,* de quibus statim dicemus. Ratio esse potest, quia sine his videbatur sacrificium non incommode fieri posse. utebantur enim paruis mantilibus à Manipulo diuersis, ad tergendas manus, & mappulis quibusdam, ex *Beda in Collect.*

leſt. de ſeptem ordinibus quas & tenebant manibus, ex *Durand. lib. 3. cap. 6.* ſed decentius fit, proprium adhibendo Purificatorium; quod vt ab alijs lineis pannis ad tergendas manus dignoſcatur, conuenit, vt in medio illius pingatur, Crux, Vt in *Concilio Prouinciali 3. Mediol. in inſtruct. ſupell. lib. 2. fuit decretum.*

¶ *Cum Hoſtia.* De hac plenius, & commodius infra tit. 7. num. 2.

¶ *Parua palla linea.* Ad differentiam Corporalis, quod & Palla dicebatur *can. Sacratas. diſt. 23. ex Sother.* nam erat Corporale magna Palla; Palla verò à palliando, *Durand. lib. 4. cap. 29.* veſtimenti- que genus eſt, ex *Baiſio de re veſtiaria. cap. 13.* Cæterum *Innocent. III. lib. 2. c. 56.* eam diſtinguit à Corporali, quatenus Calicem tegit, antiquius enim Corporale quoque tegebat Calicem altera ſui parte, *ibidem.* * *Anſelmus antiquior in libr. de diuerſ. Sacram.* putat tutius, quod calix operiatur, ne aliquid indecens in illum cadat. Ergo eo tempore palla fuit in uſu apud aliquos; quia non præcipit, ſed ſuadet *Anſelmus*, quod eſt tutius, geritque vicè Corporalis; ſed diuiſi. Quare & eiſdem materiæ debet eſſe, cuius eſt Corporale, de quo paulo poſt dicemus. Cur autem vulgo Anima vocatur? Auctor Græcus, in *Liturgia quadam ſit. à Vicecomite. lib. 7. cap. 5.* eam vocat *Pſichian*; & *Pſichi* ſignificat animam: vel quia intra Corporale plicatum aſſeruatur, quaſi anima intra corpus.

* Qui duplicem adhibent Pallam, alteram pro Calice, alteram pro Hoſtia, approbante, vt aiunt, Summo Pontifice, non ſunt reprehendendi: non tamen imitandi ſunt ab alijs ſine Pontificia facultate. Eſſet enim additio ritus, quæ eſt à Pio V. prohibita.

¶ *Tuvelo ſerico.* De hoc antiqui, *Clem. can. 72.* vbi quia lauari iubetur, è lino conijcitur fuiſſe. *Pepli Sudarij, vel Aeris,* quo operiuntur ſancta, meminit *Chryſoſt. in Liturgia*, vocat *S. Germanus in Theoria Velamen, & Velamentum*; & ſignificare docet aerè tenebroſum noctis Paſſionis Dñi. ſeu lapidem monumenti. *ſericea*

Gauant. Rubr. Miſſ.

Vella donata fuerunt *Hormiſda* ab Epiphi. cum Calice gemmato, de quo ſupra, vt in *epiſt. 1. Hormiſda*: & benedici ſolita cum alijs veſtibus puto; quia in *can. cit. 72.* ſanctificata dicuntur. docet *A. malar. Præfat. 2. ad libr. de Eccleſ. Offic.* apud Romanos Calicem inuolutum Sudario ad altare porrigi: velumque inde dicitur, quia velando Calicem, eiſdem etiam velata eſſe myſteria ſignat.

* *Victorianus Premol. in memor. cler. part. 3. capit. 7. numerat.* Velum hoc inter alia neceſſaria ſub mortali, nullo Auctore, nulla ratione allata, quod non placeat ex dictis ſupra, cum de Purificatorio ageremus.

¶ *Burſam.* Peram vocat *Chronicum Moguntin.* ſed *Burſam Burchard.* conuenitque, vt Crucem in medio habeat, vt mos eſt. Non videtur in uſu fuiſſe ante *Conc. Rhemenſe*, in quo *cap. 5.* iubetur, recondi Corporale ſimul cum libro, ſeu cum calice, quæ vero pars eiſdem aperta eſt, in hoc caſu celebrantem reſpiciat, velo anteriori ſuper eam reuoluto, vt Calix commodius deferri queat à Sacerdote ad Altare: intra quam Burſam (alias ſuperflua Burſa eſt) omnino recludatur Corporale, (neque gratis diſtinguas. vtrum plures, an pauciores in Eccleſia dicantur Miſſæ) vt cautius, & decentius Corporale deferatur. *Pius V.* diſpenſauit cum Hiſpanis, vt extra Burſam Corporale portari queat, ex *Hier. Cantono in ſuo Ordinario Diuin. Offic.* vereor ergo, ne pigeat aliquos educere Corporale de Burſa: & quid, ſi in via terram cadat?

¶ *Corporale plicatum.* Palla dicitur à *Clem. ep. 2. ad Iacobum. Sydon ab Iſid. Peluſ. libro 1. capit. 123.* Palla Corporalis in *Ord. Rom. tit. de pallis.* Corporale vero dicitur, quia in eo ponit Corpus Chriſti, *Alouin. cap. 2. de celebrat. Rom.* eiſdem auctor eſt *Eusebius Papa* ante *Silueſtrum*, quem communiter auctorem dicunt. lege *Burchard. lib. 3. decr. cap. 99.* Sixtum auctorem facit *Polid. Virg. lib. 6. cap. 12.*

Ex lino debet eſſe. *capit. conſulto. de conſecrat. diſtinct. 1. ex ep. Euseph. &*

E 3 Silu.

Silu. quia Syndonem Christi repræsentat; *ibidem.* Ex cannabe fieri posse concedit *Azor. lib. 10. cap. 28. quest. 8.* neque debet misceri alia materia etiam preciosiore, ex *Concil. Rhemen. cap. 3.* sed hoc intellige in interiori parte tam Corporalis, quam Pallæ parvæ: nam in illius extima, & Pallæ superiori parte potest sericum, & aurum addi, ut ait *Suarez 3. part. disp. 81. sect. 6. nūc.* Ara breviori facta, brevius etiam est Corporale, quam apud antiquos.

Quod attinet ad plicaturam Corporalis, docet *Alouin. loco citato* ita plicandum esse, ut nec initium, nec finis appareat, quod & hodie observatur ab accuratioribus in Ecclesiastica disciplina: quia inquit, Corporale significat Linteamina, & Sudarium, præsertim capitis Christi. Cum autem caput Christi sit Deus, qui nec initium habet, nec finem; eadem, ut in Corporali sacra palla pallientur, & abscondantur, quam maxime decet.

2 Quibus ita dispositis, accedit ad paramenta, quæ non debent esse lacera, aut scissa, sed integra, & decenter munda, ac pulchra, & ab Episcopo uero vel alio facultatem habente benedicta; x calceatus pedibus, & indutus vestibus sibi convenientibus, quarum exterior y saltem talem pedis attingat, induit se, si sit Prælatus secularis supra 2 Rocchetum, si sit Prælatus regularis, vel alius Sacerdos secularis, supra a superpellicem, si commode haberi possit, alioquin sine eo supra vestes communes, dicens ad singula b singulas Orationes inferius positas.

* Paramenta non debent poni in altari, in quo Missa est facienda, nisi pro solis Episcopis, & Cardinalibus, ut decrevit S. Ritus congregatio die 7. Julij 1612. Deficiente vero Sacristia, aut mensa separata, si in casu necessitatis ponantur in altari, nunquam tamen in medio, sed in cornu euangelij collocentur.

Birretum deponens Sacerdos, ut paramenta induat, ne illud super Missale deponat, neq; super Calicem. Scopis item se purget, & mundet à pulvere.

x Non debent esse lacera. Si figura paramenti destruitur, vel inepta sit ad usum sacrum, ammittitur quoque benedictio *arg. cap. quod in dubijs de consecrat. Ecclésiæ vel Alt. ex Suarez 3. part. disput. 82.*

q Simul cum Palla benedictum. Capit. consulto, de consecr. distin. 1. neque benedicitur Palla separatim; quia est unum quid, & veluti pars Corporalis; nec in Pontificali datur distincta benedictio, unde & eodem cultu veneranda sunt, & adeo, ut non modo non tangenda sint à licis, nec a sacratis sceminis. *can. sacratas distin. 23. ex Soshero, ut Damasus ait, non ex Sixto, ut ait Platina:* sed neque lauanda ea sunt in communi vase, ut statuit Sanctus Clemens, & in Ordine Romano habetur eiusdem decretum. possunt quidem Corporalia tangi post eorundem benedictionem, & lotionem, sed non post usum: neque post lotionem iterum debent benedici. *Silu. verbo Corporalia.* Si vero immunda adhibeantur notabiliter, peccatum mortale est. *Emman. S à verbo Sacra num. 5. & est communis.* De eorundem vero vetito contactu, an sit peccatum mortale dic, ut supra de Calice.

sect. 2. Cingulum ergo nondum ruptum, potest nodo reparari: quod si rumpatur, altera quidem parte poteris uti, non autem toto per nodum refarcito sine noua benedictione; quia forma amissa est & nota, quod ligamina, quibus vere te cingis, sunt magis de forma Cinguli, quam illa eiusdem partes, quæ pendent versus terram: ut scias ferre iudicium de eodem iterum benedicendo.

f Et decenter munda. Lethale peccatum admitti docet *Silu. verbo Missa 1. quest. 2. §. 3.* si enormiter quis cum immundis celebret paramentis. lauanda vero sunt in proprio vase, ex *Conc. Illerden. can. 4. de cons. d. quarta cap. omnis.*

t Ab Episcopo benedicta. * Sacra vocat hoc

hoc est, benedicta indumenta ante alios primus *S. Anacletus Papa ep. 2. tum Soterus ep. 2.* deinde Sacrata dicta sunt, *cap. vestimenta, de consec. dist. 1. ex Stephano,* quod autem docet *Nauar. in Man. cap. 25. num. 84.* de vestibus, intelligitur etiam de Cingulo, contra *Scotum 4. dist. 13. q. 2.* An vero benedictio vestium præcipitur sub mortali? Affirmat *Nau.* & habentur in *Ord. Rom.* etiam Cingulorum, benedictiones omnium vestium Sacerdotalium.

* Quod autem ab episcopo sint benedicenda, docet expresse *Innocen. 3. libro 1. myst. Missa capit. 9.* & addunt DD. benedictionem hanc esse ordinis Episcopalis, non iurisdictionis, quam alijs delegare non potest sine facultate *Papæ.*

ii *Vel alio habente facultatem.* Hac de re dicemus infra in proprio loco circa finem Missalis: ubi de paramentorum benedictionibus.

x *Calceatus pedibus.* Præceptum volunt esse *Silu. verbo Missa. & Sotus 4. dist. 13. quæst. 2.* sed non nisi ad maiorem honestatem, & decentiam hoc præscribi notat. *Suarez 3. part. disp. 82. sect. 3.* Ordo *Rom. de Parasceue.* nõ licet, inquit, Presbyterum, Diaconum, vel Acolytum ad Altare ministrare per nudos pedes. & *Exo. 13.* cum calceamentis edebantur Agnus quo significatur asperitas vitæ *ex Nazianz. Orat. 42.* & promptitudo ad omnia, *ex Esaiâ Abb. tract. 22.* laudandi vero sunt Clerici Regulares nostri, qui in Sacristia deponunt etiam communes crepidas, seu calceos, & alias ibidem ad id paratas crepidas induunt, ad maiorem nitorem, & sacri ministerij splendorem.

y *Saltem talum pedis.* Vestis Clericorum erat antiquitus etiam talaris: inde & vocabatur, *Caracalla,* *Beda testante de gestis Angl. libro 1. capit. 7.* & cum exponente *Baronio An. 303.* In clericis peregrinis & rusticanis tolerandæ videntur breuiores vestes, non tamen supra medium crus, *Homob. tract. 4. quæst. 145.*

Vestis autem, & Tonsura sunt sibi inuicem correlatiua, de qua *Dion. Eccles. Hierar. part. 2. capit. 3.* & *Baronius Anno 58. numer. 13.* extat Bulla Sixti V. con-

tra non ferentes Habitum, & Tonsuram, grauissimis impositis pœnis. Significat Tonsura abiectionem terrenarum cogitationum, *Ang. lib. de contemptu seculi,* tum vitiorum refectionem *Stéph. Eduen. in prol. libro de Sacram. Altaris,* tum regiam Sacerdotis dignitatem, *Isid. lib. 2. de Offic. c. 4.* tum coronam Christi spineam, quam peccatores denotant, portandam, a Sacerdote, *S. German. in Theoria.* De hac *Ezech. 16. vi legit Hier.* coronam gratiarum suscipiet vertex tuus. Concil. autem Palentinum sub *Urano VI.* definiuit Coronam Sacerdotis esse debere, ad mensuram maioris Hostiæ. *Tolet. 4.* coronam clerici ad mensuram minoris Hostiæ, ergo Diaconorum, & Subdiaconorum erit formæ mediæ.

z *Rocchetum.* Dicebatur Linea, quia ex lino, in *Ordine Romano,* & quidem hoc ordine numerantur ibi vestes Pontificis, Linea, Amictus, Linea Dalmatica (quam *ibidem* vocat Albam) Cingulum, Dalmatica, Orarium, Stola, & Planeta, ergo Linea Pontificis ante Amictum Rocchetum erat. Remansit in Linea *S. Cyprianus* prope martyrium, ex Pontio, hoc est, in Rocchetto, ait *Baron. An. 261.* alij explicant, in Alba; sed assentior *Baronio.* * quod si verum est, adhuc habes antiquiorem Lineam, seu Rocchetti vsum apud Adonem in *Martyrolog. 26. Nouembr.* ubi *S. Alexander Episcopus & martyr* sub *Antonino* dicitur suscepisse gladium stans in linea: quo fere loquendi modo vitur Ponticus in *S. Cypriani* morte, nomen est nouum, cuius synonymum est *Riccha* apud *Crassum* libro 1. cap. 21. Gallica profecto vox, Auenione fortè, cum degerent ibidem Summi Pontifices, introducta. nam in *Calepini* dictionario septem linguarum Latina vox, *Supparus,* Gallicè sic vertitur, *Rocquet.* *Supparus* autem *ex Varrone lib. 4. de lat. lingua* dictus est, quod supra induatur, sicut subucula, quod supra induatur subtu. *Ignatius Braccius* vocem à *Græco* deducit idiomate; Primo, vt simplex vocabulum à *ποικιλ* quod, vt vetera Lexica testantur, Corimbi sunt ornatus gratia.

Sacerdotum stolis annexi; atque ita dicti ob mali punici similitudinem, Limbus autem Rocchetti lineis Corimbis, aut alio simili artificio acu pingi solet. Deinde, ut vocabulum compositum, ex *pa*, & *Χιτων* siquidem *pa* particula, molle, & delicatum significat, ut *magnus ait Etymologiftes*: *Χιτων* tunicam significat *ex eodem*, & præcipue lineam, ita ut, Rochiton, Græce, sit Latinis tunica mollior, & delicatior. Idem ab Hebræo deduci posse docet, à verbo, *Rah*, quod est spectare intueri, & à nomine, *Chetan*, quod est lineum, qua ratione Rocchetum esse lineum spectabile, seu vestis linea speciosa. Hæc ille argute manicas habet angustiores, ut ad opera bona manus sint expeditiores: in cæteris significationem communem habet cum Superpelliceo, de quo statim scribo.

a *Superpellicium*. Antiquitus induebatur hæc vestis supra tunicas pelliceas, de pellibus animalium factas. *Durand lib. 3. cap. 1.* ad indicandam innocentiam supra peccatum Adæ; quem vestiuit Deus tunica pellicea; ideoque coloris albi est hæc Vestis. * meminit *S. Hieronym. lib. 1. aud. Pelag.* candidæ vestis ad usum Episcopi, presbyteri, Diaconi, & reliqui ordinis Ecclesiastici in administratione Sacramentorum; quæ vero alia inferiori clero potuit esse communis vestis, nisi superpellicium? est item laxa, quia clericalis vita debet esse in elemosynis larga, *Gemm libro 1. capit. 232.* inditur supra communes vestes, quia charitas operit multitudinem peccatorum; & habet formam Crucis, ut passionis Christi vestigia imitetur Ecclesiasticus, *Durand. loco citato. qui & cap. sequenti in Superpelliceo, veste prima ante Amictum intelligit fidem.*

Sed unde, *Cotta*, dicitur? *Hetrusci* vocant *Cottam*, quam vestem, & togam Latini appellant. *Ioachimus Perionius de lingua Gallica cum Græca cognatione libro 3.* vocabulum Gallicum, *Cottè*, à Græca voce *Χιτωνιον* deducit, quæ tuniculam significat, mutatisque inter se litteris duabus factum esse ait, *Cotinium*, *Χιτωνιον*

autem est diminutivum à, *Χιτων*. de quo diximus supra, cum de Rocchetto. *Pagninus in Enchiridio* ait, *Chitam*, vel *Chetam* significare linum. unde & *Chituna*, idest tunica lineæ; quamquam *Angelus Caminius* putat, hæc *Punica* potius esse vocabula, quam *Hebræa*. *Ignatius Braccius* addit, non incongrue à *Cottis*, quod apud *Dores* caput significat, *ex Rodig. libro 7. cap. 23.* *Cottam* dici posse, eo quod in eam caput primo inferatur, mox reliquo corpore velato solum ferè capit ex ea conspiciatur exertum. extendebatur ultra medias tibias *Superpellicium*, clericale, *Conc. Basiliens. sess. 21.* & *Camisia* ideo dicta est à *Codino de officijs Constantinopolitanis*, apud *Buleng. libro 2. cap. 39.* ad usum *Lectorum*, & *Psalmistarum*.

b *Singulas Orationes*. *Seuerus Alexandrinus* meminit precum ad sacras vestes induendas. *Stephan. Eduens. de Sacram. Alt. cap. 10.* habet eandem precem ad Manipulum, qua nos vitimur. *Chrysof. in Matt. homil. 38.* indicat recitari aliquas preces. & certe cõuenit, cum sint hæc sacre vestes, & ad sacrificium ordinatæ.

Concordant *Orationes* hæc maiori ex parte cum significationibus vestimentorum Sacerdotalium tropologicis, seu moralibus, quas antiqui tradidere, & nos infra enarrabimus. Sed dubitari potest, an *Orationes* originem ducant à prædictis interpretationibus; an vero interpretationes ab *Orationibus*? crederem ego, *Orationes* omnes, ut sic ad *Missam præparatorias*, longe posteriores esse, etiam post *Durandum* qui sequutus antiquiores de *Stola* scribit significare iugum Domini, & *Casulam* charitatem, citato *Ordine Romano, in ordinatione Presbyteri*; quæ interpretationes discordant ab *Orationibus* hodie dicendis ad *Stolam*, & *Casulam* induendas. illam enim in *Oratione* appellamus *Stolam* immortalitatis: hæc vero iugum Domini suave. Sæpius autem dictarum *Orationum* patebit, cum infra de *Mysterijs vestimentorum* agemus in fine huius tituli.

Neque debent omitti hæc preces sine causa,

causa, alias lethale peccatum est. *Nauar. cap. 25. num. 23. licet Burchard. Decreto rumetiam doctor, moneat, non ex præcepto, sed ex deuotione eas dici solitas esse. excusat Suarez disput. 82. in tertia parte, initio.*

3. *Ac primum accipiens c. Amictum circa extremitates, & chordulas d. osculatur illud in medio, ubi est Crux, & ponit super caput, & mox declinat ad collum, & eo vestium collaria circumtegens, ducit chordulas sub brachijs, & circumducens per dorsum ante pectus reducit, & ligat. Tum e. Alba induitur, caput submitte, deinde f. Manicam dexteram brachio dextero, & sinistram sinistro imponens, Albam ipsam corpori adaptat, eleuat ante, & à lateribus, hinc inde, g. & Cingulo per ministrum à tergo sibi porrecto se cingit. Minister eleuat Albam supra Cingulum circum circa, vt honeste dependeat, & tegat Vestes, ac eius fimbrias diligenter apertat, vt ad latitudinem digiti, vel circiter supraterram equaliter fluat. Sacerdos h. accipit manipulum, i. osculatur Crucem in medio. & imponit brachio sinistro: deinde ambabus manibus m. accipiens stolam simili modo n. deosculatur, & imponit medium eius collo, ac transuersando eam o. ante pectus in modum Crucis p. ducit partem à sinistro humero pendentem ad dexteram, & partem à dextero humero pendentem ad sinistram sicque utramque partem stola q. extremitatibus Cinguli, hinc inde, ipsi Cingulo coniungit.*

c. *Amictum.* Ab amiciendo dicitur Amictus. Anabolagium, Ambolagium, Anagolagium, Humerale, & Amictus eadem sunt in *Ordine Romano.* Superhumeralis dicitur est ab *Alcuino capit. quid sign. vestimenta.* Humeralis ab *Honorio quoque in Gemma, libro 1. capit. 201.* quia humeros tegit. *Raban. 1. insit. cler. c. 15.* vocat Ephod-Bar, & esse ab *Hæbreis* deductum ad nostros scribit. ergo Apostoli sunt vsi. *Orale, de quo Innoc. III. cap. 53.* putat Vicecomes esse Amictum; sed idem *Innoc.* distinguit ab Amictu, *de quo cap. 50.* hic enim ante Albam, illud post Albam, induitur; diuersa est vtriusque forma, vt *Romæ* videre est; & *Orale*, quod hodie dicitur, *Fauon, à Marcello in Cæremon. Pap. lib. 2. cap. 14.* est propria *Papæ* vestis.

Caput amictu cingitur, tum collum, dorsum, & pectus. de collo *Amala lib. 2. cap. 17.* de Vittis, reliqua cingentibus, *Gemma supra, & Innoc. III. lib. 1. cap. 50.* Mysteria aperiemus infra.

d. *Osculatur illud in medio.* Cruces in vestibus Sacerdotalibus adhibitas esse à tempore *Sancti Marci Papæ, tradit Baron. An. 336.* hodie in Amictu, Manipulo, & Stola cruces adesse solent ad recordandam Domini passionem, sicuti Stola imponitur collo cum osculo. vt ait *Du-*

rand. lib. 3. cap. 5. ita simili ritu imponendus est capiti Amictus, in honorem *Sanctæ Crucis.* omittat igitur hoc loco signum Crucis, quod præter Rubricam sibi faciunt quidam manu, & Amictu simul à fronte ad pectus: vel signet se, antequam accipiant Amictum; nam antiqui ter se signabant, vt scribit *Seuerus Alexand. de Ord. oblationis,* ante Amictum, & manu tantum. Quod autem super Casulam reflectitur Amictus à Regularibus, indicant hunc ritum. *Rupert. libr. 1. cap. 19. & Innocent. III. libr. 1. cap. 58.* ex quo sequitur simplicis Amictus vsum esse valde nouum.

e. *Alba induitur.* Poderis est appellata à *Nazianz. Or. 3.* quia Græci vocant pedes, *podas,* & hæc vestis ad pedes demittitur, *Durant. libr. 3. cap. 9.* Camisia ab *Amalar. capit. 18.* Tunica à *Rabano loco cit. capit. 17.* Tunica lineæ ab *Iuone serm. 3. de indum.* dicta quoque est Linea Dalmatica ab eodem *Ordine Romano supra à num. 2. citato:* vbi etiam & absolute Linea, quia ex lino. Denique Supparus ab *Alcuino.* Alba vero ante Amictum ab *Ambrosianis,* à Romanis autem post Amictum induitur, vt in *Liturgia Chrysof. in Conc. Carthag. 4. cap. 41. & in Ord. Rom.*

f. *Manicam dexteram brachio, & c. Burchard.*

chard. Motus enim naturalis à dextera est in sinistra; & creditur Christi manus dextera Cruci prius affixa fuisse, quàm sinistra, ex *Beata Birgitta lib. 1. cap. 10. & lib. 4. cap. 70.*

g. Et Cingulo, &c. *Ordo Rom.* Cingulum nominat. *Alcuin. supra, Zonam. Balthem, Io. Diac. in vita S. Gregor. lib. 4. capit. 8. & Gemma an. lib. 1. capit. 201.* Duarum eiusdem summatum meminit *Innoc. III. lib. 1. cap. 57.* fortasse enim tunc temporis, ut apud nos, extremitates cum ornatu erant. *Leo IV. in epist. ad Episcopos,* non meminit Cinguli (quia non est vestis) inter vestes Sacerdotales.

h. *Accipit Manipulum.* Quarto loco indui Manipulum scribit aperte *Raban. loc. cit. cap. 18.* alij, vel negligunt ordinem vestium, vel Episcopatum ordinem seruant. *Mappulam Ordo Rom.* appellat, qua pituita oculorum, narium, & oris detergebatur, inquit *Alcuin. loc. cit. Sudarium Alcuin. idem, & Amalar. capit. 17.* quo sudor abstergitur. Cingulum brachiale, *Ord. Rom. in consecrat. Episcop. Fauonem Leo IV. epist. ad Episc. & Gemma cap. 208.* Manipulum *Rupert. lib. 1. capit. 33. & Hugo Victor. in Spec. capit. 6.* Phanonem, & Mantile *Rabanus de instit. Cler. lib. 1. cap. 18.* qui & Mappam parua vocauerunt. Linteum cincticulum sacerdotale, *Hesychius apud Bulerger. lib. 1. cap. 42.* Aerem *Chrysost. in Liturgia.* Decem ergo nomina certa Manipulus habuit; & apud antiquos Patres in usu fuisse tradit *Concil. Khemen. apud Burchardum lib. 2. cap. 50.* nomina quidem sunt ad placitum, sed reseadem est apud prædictos; tum ex fine, ad tergendum pituitam, & sudorem; tum ex eo, quia in læua secundum omnes portabatur.

Dubitat, An idem sit cum Manipulo Palla illa linoctima, quia ex lino erat apto ad tergendum, quam concessit Diaconibus S. Siluester, ut cum Dalmaticis ad læuam vterentur? affirmans sententia placuit valde Roberto Card. Bellarmino, quo cum eam communicauimus. Vox ipsa, linoctima, vim facit, quasi linocto-

ma, quæ ex duabus constat vocibus Græcis, altera significante linum, altera os; nam usus manipuli erat ad tergendum os, & oris pituitam, ut diximus: *S. Isid. lib. 19. orig. cap. 22.* habet: *Linoctima:* quam dicit ibidem esse ex lana, linoque contextam; & sic dictam, quia in stamine linum, in trama (hoc est sub tegmine) lanam habet. Stola volunt esse alij, ex *Damasc. citato in Actis Eccl. Mediol.* de cuius tamen expositione non constat; & Stola potius læuum, non læuam tegit: humerum, pectus, & dextram partem couestit: Manipulus propriè læuam partem tantum ornat, fimbriis additas manipulo describit *Rupert. loco cit.* qui primus inter Scriptores eum Manipulum appellauit. * quod si hanc vocem legas apud *Seuerum Alexandrinum, seu Stephanum Eduentem,* aduerte, quod est interpretum vox recetiorum; non Græcorum auctorum *Ruperto antiquiorum.*

i. *Osculatur Crucem in medio.* Ut supra de Amictu est dictum.

l. *Et imponit brachio sinistro.* Concordant omnes citati Auctores, eo fine, ut brachium dextrum liberius sit ad ministerium. vnde & ideo ministri Manipulos deponunt in induendo Pontifice, ut longè sint expeditiores in eo ministerio, quod notat *Durand. lib. 3. cap. 5.* Adde, quod dextra manu commodius tergebatur oculi, & os, mappula pendente à læua manu, ligari vero debet Manipulus infra cubitum, non supra, nec longus à manu, ut ex prædicto fine & usu constat.

m. *Accipiens Stola.* Orarium eam vocat *Ordo Rom.* in genere masculino; alij in genere neutro; quia *Oratorum,* hoc est, prædicatorum habitus est; ex *Alcuino supra.* quare non datur nisi Presbyteris, & Diaconibus, quorum tantum munus proprium est concionandi. ab oratione deducit *Beda vocabulum in Collectan. cap. de septem ord.* quia in oratione, & in ministerio Sacramentorum frequens est Stola vsus: Stola dicta est etiam in *Ordine Romano* à *Greco sola,* id est, indumentum, vel à *σολα,* id est, orno. Ad genua tendit, ex *Amalar. lib. 2. cap. 20.*

nam

nam, licet Stola esset vestis candida per-
tingens ad talos vsque, vt ait *Auctor Cerem.*
lib. 1. cap. 204. tamen, introducta
Alba, seu Camisia sacerdotali, mutata est
Stola in torquem, vt *ibidem*. & apud *Du-*
rand lib. 3. cap. 5. cum simbrijs eam de-
scribit *Rupert. lib. 1. cap. 33.* eiusque vsus
habetur in *actis S. Clem. Metensis, pa-*
trui S. Clem. Papa apud S. Antonin. part.
1. tit. 6. cap. 26. qui Stola sua cinxit Dra-
conem. Sed & *Cedrinus apud Bueng. libr.*
1. cap. 38. scribit, Augustæ Stolas Apосто-
lotum fuisse repertas.

Stolam vero in Missa omnino adhibē-
dam esse decreuit *Concilium Braccar. 3.*
cap. 3. & habetur *23. cap. Ecclesiastica.*

n Deosculatur. *Durand. loco citato.* vt
de osculo amictus supra diximus. & im-
ponit collo, vt torquem, ait *Gemma loc-*
cit. non longe à collo, contra quosdam.
longe enim à collo est proprium Episco-
pi. * premens ceruicem & vtunque hu-
merum, ait *Concil. Braccaren. citatum.* si
premit ceruicem ergo prope collum.

o Ante pectus in modum Crucis. Ita
Concil. Braccar. loco cit. quod tamen
Innoc. III. tempore, Romæ non obser-
uabatur, vt ipse indicat *lib. 1. capit. 54.* nisi
forte dicamus, eum ibi loqui de Stola
Pontificali, in qua neque hodie obserua-

tur prædicta forma Crucis; quia Crucem
pectoralem Episcopus habet.

p Ducit partem à sinistro humero.
Burchard. Hoc autem est notandum dili-
genter; tum quia à sinistro ad dexterum
latus Stola ductio prior in inemoriam
reuocat, me esse prius Diaconum, quam
Sacerdotem (Stola namque Diaconalis
est ab humero sinistro ad dextrum latus)
sicut Episcopus prius induit Tunicellam
Subdiaconi, & postea Dalmaticam Dia-
coni, vt quasi per gradus meminerit suæ
summæ dignitatis; tum quia in ordina-
tione Sacerdotis eodem prorsus modo
aptata fuit Stola collo eiusdē ab Episco-
po, & sic ad eiusdem rei memoriam est
continuandum; tum quia hac ratione, si
bene aduertas, pars dextera Stola for-
mans Crucem in pectore remanet supe-
rior supra partem sinistra eiusdem, quod
infra *tit. 3.* in simili casu, non casu fieri
dicendum est; pollice dextero, inquit
Rubrica, super sinistrum posito, in mo-
dum Crucis. Meminit autem huius ritus
in Stola distincte *Iuo Carnot. serm. de signi-*
fic. indumentorum.

q Extremitatibus Cinguli, &c. Et hoc
etiam describit *Iuo ibidem cum Innocen.*
Tertius lib. 1. cap. 54.

4 Si celebrans sit Episcopus r non ducit stolam ante pectus in modum Crucis, sed sinit
hinc inde vtrasque extremitates pendere. & antequam accipiat stolam, accipit par-
uam Crucem pectoralem, quam osculatur, & collo impostam sinit ante pectus chor-
dulis pendere; t manipulum quoque non accipit ante stolam, nisi in Missis Defuncto-
rum, sed accipit ad Altare, cum in Confessione dicit: Indulgentiam, illumque prius
osculatur.

r Non ducit stolam in modum Crucis.
Quia ante pectus gestat eius loco Crucē
pectoralem, quam ante Stolam accipit,
vt solus notat *Innoc. III. cap. 57.* qua de-
re infra cum de Vestibus Pontificalibus.
f Osculatur. scribit *Durand. lib. 3. c. 9.*

5 Postremo Sacerdos accipit u Planetam.

u Planetam. *Ordo Roman. Vsfatum.*
est vocabulum Planetæ, quicquid peget
Durandus apud Latinos antiquiores re-

t Manipulum quoque. De quo iccirco
Innoc. idem cap. 43. & 59. post Casulam
Episcopalem agit: apertius *Durand. lib. 4.*
cap. 7. & idem habetur in *Ordine Roma-*
no. causamque cum alijs dabimus in *tra-*
num. 6.

periri, *lib. 1. cap. 9.* vbi negat, fuisse vnquā
a Græcis vsurpatum. Planeta vero erro-
rem sonat, & limbus planeta Sacerdota-
lis

lis errabundus erat vtrinque, & ideo ad brachia reflectebatur, & subleuabatur; inquit Honor. in Gemma lib. 1. c. 27. Penula quoque dicta fuit, non tamen ea, de qua Paulus 2. Timoth. 4. Vide Baron. Anno 58. numer. 69. Casula item dicitur ab eodem Ordine Romano, hoc est, parua Casa, in Gemma loco citato. Infula ab Vegone Victorin. in Specul. Eccles. capit. 6. Tunica item à Severo Alexandrino de Ord. oblat. Cappa ab Isidoro libr. 15. Orig. cap. 12. ex coniectura tantum, quia capitorum hominem. sed vide quæ diximus de Pluiali in prima parte tit. 19. numer. 3. contra Durantum. Phelonium dicitur in Actis Eccl. Mediolan. part. 4. lib. 2. Planetæ Sancti Petri meminit Hugo Cluniacensis in vita Sancti Hugonis Abb. quæ

6 Si sit Episcopus, & solemniter celebret, x accipit paramenta, & alia, vt in Cærimoniali.

x Accipit paramenta. hoc est, Caligas, Amictum, Albam, Cingulum, Crucem pectoralem, Stolam, Tunicellâ, Dalmaticam, Cirotheas, Planetam, Mitrâ, Annulum, & Manipulum: de quibus hoc loco, quia in Missali hoc ordine nominantur, & numerantur, omittamus tamen ea, quæ sunt communia Sacerdoti.

Caligæ, Sandalia, apud Sanctum Hieronymum in Isai. lib. 5. cap. 20. sunt idem. Soleæ dicuntur ab Alcum cap. quid sign. vestim. sed distinguuntur in habitu Episcopali ex Innoc. III. lib. 1. cap. 48. nam Caligæ primum induuntur vsque ad genua, & Sandalia generis sceminini, seu Sandalium apud alios, pedes tantum cõtegunt, Iuo Carnot. serm. de signific. indum. Sacerd. Caligæ, quia ligantur, sic dictæ, ex Isid. lib. 19. Orig. cap. 34. Cambagi, & Pedules in Ordine Romano. Cõpogi, à Sanct. Gregor. lib. 7. epist. 28. Campobi, ab Amalar. lib. 2. cap. 18. quorum vsus ab Apostolis manat, ex Rabano libro 1. instir. cleric. capit. 22. & probat ex Marci cap. 6.

De Cruce Pectorali, quam Phylacteria seu Filacteria (eo quod filo suspendi solet, Vicecom. ait.) appellat S. Gregorius Papa, libr. 12. epist. 7. ut notat Baron. ex

asseruatur Parisijs, ergo ab Apostolis ortum habet. erant Planetæ totæ clausæ: post tempora Ruperti diuisæ sunt. & Innocent. indicat libro 1. capit. 42. & 58. olim cum Cruce, etiam in parte posteriori; nunc cum Columnæ potius specie, recentiori vsu, quæ & ad Passionem Domini spectat: quali Sacerdos sit inter Columnam, & Crucem Christi.

* Qui aliquam prædictarum vestium sponte omiserit, peccat mortaliter, ex cõmuni DD. sententia. Qui vero aliquod ex indumentis omittit in casu necessitatis, non peccat, ait Diana tr. 14. de celebr. Miss. res. 57. sed non explicat, quod omittiqueat. ego puto Albam, Stolam, Planetam singillatim omnino necessarias esse.

10. Diacono Anno 604. & 827. & Encolpium vocat Nicephorus Episcop. Constantinop. ad Leonem III. Papam, vt exponit idem Baron anno 811. solus aperte ante, alios Innocent. Tertius ait, Crucem appellans pectoralem; quia pectus ornat, vt supra significauimus num. 4. & lamina Hebrææ eam suffectam esse tradit, idem, ibidem.

Tunicellæ, & Dalmaticæ originem, & causas attulimus supra in prima parte tit. 19. num. 5. quæ ambæ in Ordine Romano ad vsum Pontificis aliquando dictæ fuerunt Dalmatica maior, & minor; quia altera latior, altera strictior. Cur autem vtraque datur Episcopo? An quia in eo eminenter omnium Sacrorum Ordinum sunt gradus? An quia duorum testam. entorum custos? ita Durand. supra cap. 10. & 11. ex Hugone Victorin. in Specul. Eccles. cap. 6. Antea verò nõ induebant Dalmaticas Episcopi sine Papæ licentia, vt indicat S. Gregorius libro 7. epist. 118. ad Aregium, & habetur can. communis filius distinct. 23. primumque à Siluestro concessa est Episcopis Dalmatica, ex Durand. lib. 3. cap. 11. hoc est, aliquibus: sed sicuti ea, quæ in Ordine Romano lanea erat, serica deinde fuit, ex Eduensi capit. 11. ita, quæ

quæ aliquorum erat, omnium deinde Episcoporum facta est communis vestis.

Chirothecæ ab Ordine Romano dicuntur Manicæ, quia manuum sunt ornamenta. Conuenit enim, ut Episcopi quælibet pars ornatior appareat. ab Apostolis deducit hunc ritum *Gem. l. 1. de antiq. ritu. 215.*

Mitra, seu Apex, ex *August. 2. Ciu. 15.* seu Sertum cum gemmis, ex *Ennodio de Mitra Sancti Ambrosii*: seu Corona Sacerdotalis, ex *Ammiano Marcell. libr. 29.* seu Corona gloria, ex *Eusebio Casariensi libr. 10. Hist. cap. 4.* seu Pilei generis neutrius; vel Galea, vel Tiara, ex *Isid. lib. 19. Orig. c. 21.* seu Infula, ex *Hugo Vict. libr. 1. de Sacr. cap. 55.* seu Cidaribus; ex *Alcuino c. de singulis vestibus.* seu Phrygium, ex *Niceph. lib. 14. cap. 34.* quod imposuit capiti Sancti Siluestri Constantinus; seu Lorum, ex *Balsamone apud Buleng. de vest. Pontif. lib. 1. cap. 6.* seu Auriphrygium circulari, ab *Innoc. III. in serm. de S. Siluestro* (nomina multa eadem res) ab Apostolis ortum habet, ex *Baron. An. 34. num. 298.* & inter Episcopi insignia enumeratur, ad ornandum illius caput, & erudiendum Episcopum, ut infra. * Abbatibus non fuit cõcessa ante annum 1091. quo Urbanus II. eam dedit S. Petro Canerfi Abbati Cluniacensis Ordinis, qui & eandem ut sibi minus congruam recusauit. *Acta Conc. Beneuent.* Alij docent, ante annum 1000. à Syluestro II. datam fuisse mitram Abbati S. Sauini Placentino, & à Leone IX. anno 1040. Abbati S. Iustinae Patauino, & extant hodie diplomata Placentiæ, & Patauij. Mitra verò (ut alia taceã nomina) ex *Varrone libr. 1. de lingua lat.* vox est Latina, Græca, & Syriaca, vel Hebræa, quæ verba interpretatur Iosephus Scaliger hoc modo: Mitra Syriacè, Diadema Græcè, Vitta Latinè, idè significant in lingua sua; nempe vinculum. *Calius Rodiginus libr. 16. c. 10.* à *μῆτρος* eam deducit, quod significat filium, ut *μῆτρα*, sit quasi *μῆτρα* ex filo, erat enim fascia ad obligandum caput, ex *Hier. in Is. 3.* ad usum seminarum in capite, *Judith c. 10.* virorum etiã, ex *Goropio in suo Vertimo.* Sacerdotum quoq; *Exod. 39.* vbi LXX. Cidarim legunt ex bif-

fo. Duo redimicula addebant Phryges in festis solemnibus per maxillas fluentia, ex *Hieron. Prado in Ezech. c. 21. vers. 26.* vel sub mentum ligabantur, ex *Buleng. loco cit.* quæ in nostra Mitra habentur, & forte ab iisdem Phrygibus auriphrygiata Mitra aliquid accepit: de qua in *Carim. Episc. lib. 1. c. 17.* Duo cornua Mitrae accepta puto à Cidari Hebræorum, referente quasi cornua Moyfis ex consortio Dei. *Nicol. Lyran. Exodo 28.* ex *Iosepho* asserit, quod Mitra in acutum tendebat, & quod lamina aurea secundum aliquos corniculata erat.

Pars Mitrae S. Siluestri asseruatur Romæ in Ecclesia S. Martini in Mõribus, quæ acutã formam refert, nõ altiorem palmo communis manus. serico & auro est cõtexta, coloris cerulei cù imagine B. V. & pueruli Iesu inter duos Angelos stantes, Diaconali veste indutos. Valentiæ quoque visitur Mitra S. Augustini altioris formæ, & item acutæ, qui, ut supra, eam Apicem appellauit: serica est & alba, quam cingit, & diuidit à cuspide linea carulea serico & auro texta. testatur eãdem esse, *Martinus V. in serm. de S. Monica.* similem ergo vidi Bononiæ in Ecclesia S. Steph. auro, & margaritis ornatam, quæ erat S. Isidori Hispalensis, cuius corpus ibidem quiescit: ex quibus probatur antiquitas formæ in nostra Mitra. * Quod si velis cù Abb. Constantino Caietano, opusc. de tribus Hispaniarum Patronis, alium esse Isidorum, nõ Hispalensem, quem ille recte probat Hispali mortuum, & ibidè quiescere corpus eius, sed Italosiculum in Sicilia Episcopum, qui Bononiæ obiit; non perit argumentum nostrum de antiquitate, quia hi duo Isidori, ex eodem Caietano fuere condiscipuli S. Greg. Magni, & cogitanei. lubes auctores nomino, honoris & veritatis ergo; quod & facere debuerat recentior, qui de iure Abbatum scribens, in suum librum trãstulit ipsamet verba, quæ de Mitra, & alijs Abbatibus vestibus in hoc volumine scripsi, tacito Auctoris nomine, nominato in leuioribus alijs à se non semel.

Regula vero est, Mitram, & Baculum in Episcopis esse correlatiua, ut dicitur

in *Carimon. Episc. libr. 1. capit. 17.* & licet in Missali nihil de Baculo, quia ad eum assumendum nullam Episcopus recitat Orationem, sicut ad alia ornamenta præscriptas Orationes recitat in Missali positas, quarum causa de his hoc loco cum Missali agimus; tamen de eo breuiter hæc notabo; ne, Baculo omisso, à lectore sine baculo corripiar.

Baculus, Virga Pastoralis, Pedum Ferula. & Capuita sunt synonyma, ex *Iuone Carnot. epist. 8. & Hon. in Gemma libr. 1. cap. 217.* Cambucam alij vocant, apud *Petrum Comestorem in Histor. Exodi c. 52.* Cambuttam vocat *Ordo Romanus*, in *Dedicat. Eccles.* sed Capuita, & Cambutta corruptæ sunt voces, à Cambura voce barbara, quæ significat baculum retortû. Porro tres habet partes, summam retortam, vt *Pedum Pastorum*, recuruum ad colligendas, vt ait *Festus*, oues; mediam rectâ, imam acutam. talis est S. Saturnini Apostolorum discipuli, qui Tholosæ cum imagine Sancti antiquissima habetur; & Valenti S. Augustini Baculus, qui est eburneus, & rotûdus; & item S. Isidori, quem ego vidi Bononiæ, vbi supra, cum Mitra eiusdem. datur enim Episcopo, ad regimen animarum: vnde versus.

Curua trahit mites: pars pungit acuta rebelles.

Et sub imagine præfata S. Saturnini legitur iste versus.

Curua trahit, quos virga regit, pars vltima pungit.

Vt refert *Hugo Victor. Spec. Eccles. capit. 6. Innocent. autem III. lib. 1. cap. 62.* affert hoc carmen auctore incerto.

Collige, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenra.

Idest, Collige vagos, sustenta debiles, & punge pigros. est autem Baculus vltimum Episcopi ornamentum. *Innoc. III. lib. 1. cap. 10.* quem gestat ille manu sinistra, quæ cordis esse dicitur, & partem curuam populo vertit. *Ceremon. Episcop. libro 2. cap. 8.* nec ornatur Sudario, quod conuenit Abbatiali; *Acta Mediol. Eccl. in Instruct. fabr. Eccl. ad differentiam Episcopalis.*

Annulus datur Episcopo, de quo *Optat. Milieu. libr. 1. contra Parmenidem, & Ordo Rom. in consecratione Episcopi.* qui & aureus debet esse, *Innocent. III. l. 1. c. 46.* & benedictus, vt in *Ord. Romano*, daturque ad honorem & significationem, quod Ecclesiæ suæ Iponus est; & quod velut Annulo signatorio non omnibus omnia reuelare mysteria debet: ita *Isidor. 1. de Eccles. Offic. cap. 5.* & regulariter quidem in digito indice manus dextera defertur; neque in gemma sculptum quid esse debet, ex *Durand. libro 2. de Rit. cap. 9.* sed in Missa Pontificali iubetur Episcopus gestare annulum in digito annulari dexterae manus. *Ceremon. Episcop. libr. 1. cap. 7. & libr. 2. cap. 8.* * cui & in eodem digito in consecratione datur concelebraturo cum consecrante. *Pontif. Rom. n.* Alij caueant, ne vnquam annulum gestent in Missa; qui expressè prohibitus fuit Protonotarijs non participantibus, & quibuscumque Doctõibus à Sacra Rituum Congregat. die 11. *Februarij 1623.* * & item Canonici cathedralium Ecclesiarum, qui se maiores æstimabant Protonotarijs, die 20. *Novembr. 1628.* Canonicoꝝ vero nomine hac in re intelliguntur etiam Dignitates, siue sint, siue non sint de gremio Capituli.

Vltima Vestis Episcopi est Manipulus. *Ordo Roman.* de quo supra diximus non pauca. hoc loco quærimus: cur ille sit vltima vestis Episcopi? *Solus Durand. lib. 4. capit. 7.* hunc ritum in Episcopo declarat: & primo, inquit, quia dum eum accipit in confessione ante Missam, ornamentum accipiens inferioris ordinis, & ab inferiori ministro, idest, Subdiacono, cuius propria vestis est Manipulus, humilietur Episcopus coram Deo. Secundo, vt quod ore cõfiteatur se peccasse, per fructum boni operis, qui significatur in Manipulo ad brachium ligato, reficiatur in mente. Tertio, vt concessa temporalia per Manipulum adumbrata, videatur accipere per alienam manum, & cum sui cognitione in humilitate, ne ob temporalia eleuetur in superbiam. Quarto adnotandum, quod tunc bonorum operum mani-

manipulum cum præmio portabimus eū Christo, quando ad altare Dei æterni tribunal ludicis peruenerimus. nam Episcopus typum gerit Christi capitis nostri.

De Gremiali Episcopi, quia ad eius gremium ponitur, ita dicto, neque Missale, neque nos loquimur; & præterea nihil de eo occurrit dicendum, nisi quod Episcopo deseruit tantum super scemora, cum Planetam indutus sedet. Succinctorium dici putat *Vicecom. lib. 3. cap. 15. sed Innocent. III. libr. 1. cap. 10. tertium. Succinctorio dat locum; tum solus Papa eo utitur, Caremon. Papa libr. 2. cap. 14. & vsus eius est circa renes, ex Iuon. Carnot. loco cit.*

Pluuiiale item est Vestis Episcopi ad Horam Tertiam, Vesperas, Laudes, & Processiones, de quo diximus supra. De quibus autem Missale tacet, vt de Pallio Archiepiscopi, Orali Papæ, & alijs eiusdem vestibus ad Missam spectantibus, alias, Deo dante, scribemus.

Nunc breuissimam prædictorum omnium indumentorum subiiciamus significationem, quam supra promissimus; quæ triplex est, Anagogica, Allegorica, Tropologica, seu Moralis.

Anagogica significatio est de Christo, cuius imago gloriosa est Episcopus.

Allegorica est de passione Christi, quam Sacerdos minus gloriose vestitus indicat.

Tropologica, seu Moralis, eruditionem continet, conformem moribus Sanctorum quorumcumque; ministrorum Ecclesiasticorum, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi.

Expositio Anagogica Vestium Pontificalium, de Christo.

Caligæ & Sandalia denotant incarnationem Christi, de qua in *Psalm. 59. in Idumeam extendam calceamentum meum, ex Stephano Eduensi de Sacram. Alt. cap. 11.*

Amictus latibulum capitis, id est, diuinitatis in Christo, *Idem Steph. cap. 10.*

Alba Resurrectionis gloriam, *Idem*

Eduens. ibidem. nouitatem vitæ in Christo. Innocentius III. lib. 1. cap. 36. & munditiam eiusdem, S. Bonauent. de Myst. Missa.

Cingulum charitatem Christi, cuius extremitates due sunt; fecit & docuit. *Innocent. cap. 37. Maiestatem deitatis, S. German. in Theoria, Virginitatem Christi, Bonauent. loco cit.*

Crux pectoralis passionem Christi exemplar passionum aliorum Martyrum, quorum Reliquiæ in Cruce asseruantur, nihil apud Auctores inueni in hoc sensu anagogico.

Stola designat obedientiam Christi, ex *Stephano Eduensi loco citato*; & voluntariam seruitutem *Bonau. loco cit.*

Tunicella doctrinam Christi inconsumibilem, quæ scindi non potest. *Innocent. cap. 39.*

Dalmatica misericordiam Christi erga nos latam, & largam, *Idem cap. 40.*

Chirothecæ, hædorum pelliculæ, similitudinem carnis peccati in Christo. *Idem cap. 41.*

Planeta Ecclesiam vniuersalem, Christi vestem: posteriorem quidem partem antiqui Testamenti; anteriorem noui, *Idem cap. 42. integra ea erat, vndiq; clausa antiquitus, quia vna Ecclesia est, Rupert. 1. cap. 22. Plenitudinem gratiæ Christi, ex Biel. lect. 11. indicat.*

Mitra summam Christi honorificentiam, *Innocent. cap. 44. Baculus potestatem, Idem cap. 45.*

Annulus perfectionem donorum Spiritus Sancti in Christo. *Idem cap. 46.*

Manipulus in læua beatitatem Christi, qui Viator, & Comprehensor erat. *Idem cap. 43. vel humilitatem Christi, Bonau. de Myst. Miss. Vel amorem cordis ad passionem, Toler. lib. 2. cap. 2. fufius ista leges explanata locis citatis.*

Expositio Allegorica Vestium Sacerdotalium de Passione Christi.

A Mistus significat velamen faciei Christi, *Gabriel Biel in Cap. lect. 11. seu Coronam Spineam. nam velat caput,*

put, non faciem, amictus, *S. Thom. 3. part. quest. 83. art. 5.*

Alba Vestem ab Herode Christo datam *S. Thom. quest. 40. art. 7.*

Cingulum flagellum à Pilato iussum. *Durand lib. 3. cap. 4. vel funes. S. Thom. loco cit.*

Manipulus funem, quo captus est, *S. Thom. loco cit.*

Stola ligaturam ad Columnam, *Durand cap. 5. vel Crucem, S. Tho. loco cit.*

Casula purpureum Vestimentum coram Pilato, *S. German. in Theoria*

Sex numero sunt Sacerdotales vestes; in quarum senario numero, ait *Zachar. And de Missa lib. 2. cap. 1.* recolenda est illius passio, qui sex diebus creatum mundum, sexta ætate, sexta die, & hora sexta eundem reparavit.

Expositio Tropologica omnium vestium Pontificalium, & Sacerdotalium.

Multæ sunt, eaque ornatissimæ Sacerdotum Tunice, quia Sacerdotalis Ordo est veluti oculus ipsius Dei, vel Ecclesiæ, quibus per *Zachariam cap. 2.* dicitur. *Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei;* & sicuti multis tunicis munitur oculus, & tegitur, itaque adeo speciosus, ut Iridis speciem referat, quod late docet *Galenus de usu partium lib. 10.* ita Sacerdotes tam varijs, tamque ornatis voluit Deus vestiri tunicis; ut memores essent, se tanquam oculos à Deo diligere, illudque muneris sui proprium esse, ut in Ecclesia Dei oculorum vice fungantur.

Itaque Caligæ, & Sandalia monent, gressus rectos esse faciendos, & genua roboranda in præparationem Evangelij, quod est proprium Episcoporum, & prædicatorum: & item affectuum custodiã, qui sunt pedes animæ, ex *Iuone Carnot. serm. de signif. indum.* concordant hæc cum Oratione, quæ dicitur ad Caligas.

Amictus docet decem: Labores esse ferendos, *Alcuin capit. quid signif. vestim.* Vel custodiam vocis, quæ formatur in collo, *Amalar. lib. 2. cap. 17.* Vel spem celestium, qua onus portamus, cuius Vitæ

duæ sunt, fides, & operatio; timor pœnæ, desiderium gloriæ, *Honor. in Gemma lib. 1. cap. 201.* Vel iustitiam, *Hugo Vict. in Specul. Eccles. cap. 6.* Vel munditiam bonorum operum, *Raban. de instit. Cleric. lib. 1. cap. 15.* Vel Galeam salutis, *Gemma lib. 1. cap. 82.* concordat hoc cum propria Oratione; Vel fortitudinem operum cum duabus quasi vittis, intentione, & fine, *Innoc. lib. 1. cap. 50.* Vel fidem, *Biel. lect. 12.* Vel fiduciam, *Scortia lib. 2. cap. 8.* Vel contemplationem, *S. Thom. quest. 83. artic. 5.*

Alba connotat duodecim: Perseuerantiam, *Alcuin. supra.* Vel castigationem totius corporis, *Amalar. supra cap. 18.* Vel castitatem totius vitæ, *Gemma supra cap. 202.* Vel munditiam animæ, *Hugo Vict. loco cit.* & concordat cum propria Oratione, quæ dicitur ad Albam, Vel munditiam carnis, *Idem Erud. Theol. lib. 1. cap. 46.* Vel continentiam, Vel summam iustitiam, *Raban. cap. 16. supra.* Vel novam vitam Sacerdotis, *Rupert. supra cap. 20.* Vel lorica iustitiæ, *Gemma libro 1. cap. 82.* Vel munditiam vitæ latam in libertatem filiorum Dei, *Innocent. III. supra cap. 51.* Vel fidem & innocentiam, *S. Thom. loco cit.*

Cingulum indicat septem: Discretionem moderatricem virtutum omnium, *Alcuin. supra.* Continentiam, *Amalar. supra cap. 22.* Custodiam cordis, *Gemma cap. 203.* Castitatem corporis, *Hugo Vict. supra.* Feruorem continentiae, ne sit remissa, *Raban. cap. 17.* cõcordat cum Oratione propria. Arcum contra hostes, *Gemma lib. 1. cap. 83.* Fortitudinem, *Hisych. lib. 5. in Leuit.*

Crux Pectoralis memoriã est Passionis Christi, & Martyrum, ut eam Pontifex recondat in pectore, *Innocent. III. lib. 1. cap. 53.* concordat cum sua Oratione.

Stola decem significat: Iugum Christi est; feratur ergo utroque humero, *Alcuin. supra.* ad genua tendit, ad humilitatis indicium, *Amalar. supra capit. 20.* ab humeris ad utrumque latus descendit, ut per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris muniamur. Cingulo colligatur, quia virtutes

tes virtutibus iuuantur, *Iuo Carnot. supra*. Obedientiam Euangelij significat, quæ tum à sinistro humero actiua vitæ, tum à dextero contemplatiua Crucem in pectore format, & mundo crucifixum facit, *Gem. lib. 1. cap. 204*. Fortitudinem cum perseuerantia, *Hugo dicto capit. 6*. Munditiam vitæ, *Idem supra cap. 48*. Orarium ad pectus est, vt ore & corde precetur, *Raban. supra cap. 19*. Hasta est contra hostes, *Gemma supra cap. 82*. Memoria est Passionis Domini & Crucis in pectore, *Bonauent. in Mysterijs Missæ*.

Tunicella quæ non videtur in Episcopo, demonstrat virtutes intimas Episcopi proprias, *Amalar. lib. 2. cap. 22*.

Dalmatica immaculatæ vitæ typus est, *Durand. supra cap. 111*. Liberalitatis erga pauperes, *Innoc. III. capit. 56*. & ideo fuit etiam data Diaconis, quorū munus erat præcipuū ministrare mensis. *Act. 6*. Religionis immaculatæ, quæ ex *Iacobo est apud Deum Patrem, visitare pupillos, & viduas in tribulatione, & immaculatum se custodire, Amalar. cap. 21. supra*. Charitatis geminæ, *Hugo Victorin. supra capit. 6*.

Chirothecæ manus tegunt, vt opus sit in publico, intentio in occulto, *Gemma cap. 215*. vel exempla Sanctorum præmanibus habenda esse monent. *Durand. 3. cap. 12*.

Planeta quæ super omnes est, charitatis est Symbolum, *Alcuin. supra*: ideo duplex est, ante pectus, & post humeros, vt Deus ametur, & proximus; amicus, & hostis, *Amalar. cap. 19*. parua casa est, quæ totū hominem tegit, charitas, *Gemma lib. 1. cap. 207*. Vel prudentiam cum charitate duæ Casulæ partes persuadent, *Hugo supra cap. 6*. contra hostes Clypeus est, *Gemma dicto capit. 82*. reliqui supra citati charitatem interpretantur. Pars anterior strictior est, quia Deus vnus; posterior est latior, quia proximi amor est multiplex. *Tolet. lib. 2. cap. 2*. Obedientiæ denique significat ex *Bellarino nostri Ordinis in Doct. Conc. Trident. part. 3. cap. 5. num. 6*. Concordare potest Oratio propria cum prædictis, quia iugum amon-

Gauant. Rubr. Miss.

ris Casula est, & Stola iugum patientiæ, inquit *Suar. 3. par. disp. 83. sect. 2*.

Mitra cum duobus cornibus sciētiam requirit vtriusque testamenti contra hostes, *Hugo Victor. supra cap. 6*. duæ vittæ, seu fimbriæ posteriores, sunt Spiritus, & Littera: ad humeros pendent, vt, quod docet Episcopus, opere compleat, *Innoc. III. cap. 60*. Baculus correctionem pastoralem docet, ea ratione, qua *Hugo Victorin. dicto cap. 6*.

Per Baculum rectum doceas Episcopo viuere &c. rectè per flexus ferri properes misereri.

Annulus fidei Sacramentum est cum Sponsa, à qua nunquam discedendum est, ex *Stephan. Eduen. de Sacra. Altaris cap. 2*. fertur in digito indice manus dextræ, quia digitus index salutaris dicitur à *Durando libr. 2. de rit. capit. 9*. digitus autem significat Spiritum Sanctum, cuius dona Episcopus distribuit in ordinatione Cleri, *Innocent. III. cap. 46*. In Gemma nihil sculptum esse debet, ex *Synodo Mediolan. de sacra suppellectili*, vt Deum ipsum in Annulo veneremur Episcopi.

In Missa vero Pontificali fertur annulus in digito dextræ manus, non autem sinistræ, quod est sponsæ proprium: & item in digito annulari, qui est remotior ab indice; ne indice quasi coronato ab annulo Episcopus vti videatur ad consecrationem Corporis Christi, si, quod sentio, dicere liceat: nam annulus corona manuum dicitur à sapientioribus, & coram Christo digitorum coronam deponere conuenit, seu remotius saltem gestare. vnde & alijs, vt dictum est supra, prohibetur vsus annuli in Missa; tum ad differentiam Episcopi; tum ad humilitatis indicium coram Sanctissimo Sacramento, quod manu tractari debet.

In Manipulo septem disce: quia portatur in sinistra, præsentem vitam laboriosam repræsentat, *Alcuin. supra*. Repudium mundanæ cogitationis, quia eo tergebatur pituita, *Amalar. supra cap. 24*. Pœnitentiam cum fletu, ad tergendas

F animæ

animæ labe, *Gemm. an. 208.* & concordat cum Oratione, quæ dicitur ad Manipulum. Vigilantiam contra accidiam, quia eo tergebantur oculi, *Eduens. cap. 10.* cõtra hostes Claua est, *Gemma d. cap. 82.* Discretionem deuotam, *Biel. lect. 12.* Retributionem futuram bonorum operum, *Rub. lib. 1. cap. 33. ex Psal. 125. venient cum exultatione, portantes manipulos suos.*

Verum clausula sit cum *Iuone Carnot. serm. cit.* ornamenta hæc, ait. non sunt virtutes, sed virtutum insignia, quibus tãquam scripturis vtẽtes admonẽtur, quid debeãt appetere, quid vitare, & ad quem

sua facta dirigere. Prouideat ergo, inquit *Innoc. III. capit. 64.* diligenter Episcopus, & attendat Sacerdos studiose, vt signum sine significato non ferat, vt vestem sine virtute non portet, ne forte similis sit sepulchro. deforis dealbato; intus autem omni pleno spurcitia. quisquis autem sacris indumentis ornatur, & honestis moribus non induitur, quanto venerabilior apparet hominibus, tanto indignior redditur apud Deum. Pontificalem itaque gloriam iam honor nõ commendet vestium, sed splendor animarum. *Hæc Innoc.*

De ingressu Sacerdotis ad Altare. II.

1 Sacerdos omnibus paramentis indutus, accipit manu sinistra Calicem, vt supra præparatum, quem portat eleuatum ante pectus, bursam manu dextera super Calice tenens, & a facta reuerentia Cruci, vel Imagini illi, qua in Sacristia erit, capite cooperto accedit ad Altare, b Ministro cum Missali, & alijs ad celebrandum necessarijs (nisi ante fuerint præparata) c precedente, superpellicium induto, procedit autem oculis demissis, incessu graui, erecto corpore, si verò contingerit eum transire ante Altare maius, capite cooperto, faciat ad illud reuerentiam. si ante locum Sacramenti, d genuflectat. si ante Altare vbi celebratur Missa, in qua eleuatur, val tunc e ministratur Sacramentum, similiter genuflectat, & detecto capite illud adoret, nec ante surgat, quam Celebrans deposuerit Calicem super Corporale.

2 Facta reuerentia. Hæc vox, quæ hoc loco primum occurrit, Reuerentia, est nomen genericum, quod habet species, idest, inclinationem capitis, vel genuflectionem; poniturque in sequentibus Rubricis iuxta specificam significationem, quæ rei congruit, cui fit reuerentia: quod semel dixisse, sit satis. & hoc loco reuerentia fit capite cooperto, & profunde ex numero seq. inclinato. non enim verbum illud, cooperto, concordat tantum cum sequenti, accedit; sed etiam cum precedentibus, nec inconuenit, cum paulo post idem fieri præscribatur, quando transit Sacerdos ante altare maius, in quo item Crux esse debet, iuxta Rubricam superiore in prima part. tit. 20. Coopertum vero caput hoc loco significat cum birreto, quare de Regularibus non loquitur

Rubrica, * quos neque decet vti birreto, nisi sint Canonici Regulares.

Prima fit hoc loco de sacris imaginibus mentio; de quibus præclare scripsit *Tobias noster de Sacris Templis part. 1. cap. 63.*

b Ministro cum Missali. Si Missale tantum gestandum erit, quod magis deceret, illud portet minister ambabus manibus erectum ante pectus, manus apponens angulis inferioribus eiusdem. cæterum sine ministro celebrari non debet: de *Fil. presbyter. tit. 17. cap. proposuit, ex Alex. III. sub mortali ex S. Thom. quest. 83. art. 5. ad 12.* neque minister fœmina sit, *Azor. lib. 10. cap. 29. vbi fufius, ex cap. inhibendum. de cohabit. Cleric. ex Conc. Magunt. Vnus autem sufficit minister, ex Conc. Nanetten. cap. 30. apud Iuon.*